

نگاهی به برنامه درسی دوره های پیش دبستانی و دبستان

به کوشش:

عیسی زانلیان

(کارشناس ارشد برنامه ریزی آموزشی و دبیر آموزش و پرورش)

سرشناسه : زمانیان، عیسی، ۱۳۵۸ -

عنوان و نام پدیدآور : نگاهی به برنامه درسی دوره های پیش دبستانی و دبستان/ به کوشش عیسی زمانیان.

مشخصات نشر : تهران: کتاب تربیت، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری : ۱۳۲ ص: نمودار: ۵/۱۴×۱۱ س.م.

شابک : ۱۱۰۰۰ ریال-۹-۲۴-۸۵۱۹-۶۰۰-۹۷۸ :

وضعیت فهرست نویسی : فیفا

موضوع : آموزش پیش دبستانی -- برنامه های درسی

موضوع : Education, Preschool - Curricula

موضوع : برنامه ریزی آموزشی

موضوع : Educational planning

رده بندی کنگره : LB ۱۱۴۰۰۹۷۲/۷۷۷/ز

رده بندی دیویی : ۲۱/۳۷۲

شماره کتابشناسی ملی : ۱۵۹۴۴۵

عنوان : نگاهی به برنامه درسی دوره های پیش دبستانی و دبستان

مؤلف: عیسی زمانیان

ویرایش و امور فنی: انتشارات کتاب تربیت

ویراستار علمی: دکتر مسلم ناظر حسین آبادی

نوبت چاپ : اول، ۱۳۹۷، قیمت ۱۱۰۰۰ تومان

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹-۲۴-۸۵۱۹-۶۰۰-۹۷۸

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص و محفوظ ناشر است.

آدرس: تهران - تقاطع خیابان ولیعصر (عج) و شهید بهشتی، خیابان شهید عبادی، پلاک

۱۵، واحد ۲

تلفن ۰۲۱-۴۶۰۴۵۹۳۶-۰۲۱ دورنگار ۰۲۱-۸۸۷۲۳۴۶۰

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۵	اهمیت و ضرورت دوره پیش دبستانی:
۱۱	اهمیت هدف در دوره پیش از دبستان:
۱۳	ابعاد مختلف رشد در دوره پیش از دبستان:
۱۸	عوامل تقویت کننده رشد مهارت های زبانی در کودکان:
۱۹	فعالیت هایی که برای تحقق اهداف در دوره پیش دبستانی لازم است انجام پذیرند عبارتند از:
۲۰	روش های آموزشی و شیوه های تربیتی در دوره پیش دبستانی:
۲۱	روش بازی در آموزش و پرورش دوره پیش از دبستان:
۲۴	اصول طراحی و اجرای فعالیتهای یادگاری به عنوان بازی
۲۷	ارزشیابی:
۲۸	چند نکته در ارزشیابی در دوره پیش از دبستان و کودکان:
۲۹	ارتباط مرکز پیش از دبستان (مهدکودک یا کودکستان) با خانواده:
۳۰	همکاری والدین:
۳۱	آموزش والدین:
۳۲	تفاوت های فردی کودکان:
۳۳	نقش مربی در بعد عاطفی- اجتماعی:
۳۴	کارهایی که مربیان بر پایه نیاز به امنیت و پذیرش کودک در رابطه با رشد عاطفی- اجتماعی او نباید انجام دهند، عبارتند از:
۴۱	باید و نیاید هایی برای مربیان و معلمان مهدکودکها و کودکستانها:

- ۴۲ مواردی که مربی نباید انجام دهد:
- ۴۴ ویژگیهای آموزش و پرورش دوره ابتدایی
- ۴۸ مبانی برنامه ریزی درسی در دوره ابتدایی:
- ۵۰ مبانی فلسفی برنامه درسی دوره ابتدایی:
- ۵۳ مبانی اجتماعی برنامه درسی دوره ابتدایی:
- ۵۸ مبانی روانشناختی برنامه درسی دوره ابتدایی:
- ۶۱ نیازسنجی در دوره ابتدایی:
- ۶۲ رویکردهای نیازسنجی
- ۶۴ نیازسنجی برنامه درسی در دوره ابتدایی:
- ۶۶ الگوهای نیازسنجی:
- ۶۷ رویکردهای تعیین اهداف دوره ابتدایی:
- ۶۷ رویکرد قیاسی:
- ۶۷ رویکرد استقرایی:
- ۶۸ رویکرد اجتماعی یا توافقی:
- ۶۸ رویکرد کارشناسی:
- ۷۰ هدفهای برنامه درسی دوره ابتدایی:
- ۷۱ ۱. حیطه اهداف اعتقادی در برنامه درسی دوره ابتدایی:
- ۷۲ ۲. حیطه اهداف اخلاقی در برنامه درسی دوره ابتدایی:
- ۷۴ ۳. حیطه اهداف علمی - آموزشی در برنامه درسی دوره ابتدایی:
- ۸۰ ۴. حیطه اهداف فرهنگی - هنری در برنامه درسی دوره ابتدایی:
- ۸۴ ۵. اهداف حیطه اجتماعی در برنامه درسی دوره ابتدایی:
- ۹۰ ۶. اهداف حوزه زیستی در برنامه درسی دوره ابتدایی:

- ۹۲ محتوا در برنامه درسی دوره ابتدایی:
- ۹۶ اصول انتخاب محتوا در دوره ابتدایی:
- ۱۰۹ سازماندهی محتوا در دوره ابتدایی:
- ۱۱۰ الف) سازماندهی عمودی یا طولی محتوا
- ۱۱۲ ب) سازماندهی افقی یا عرضی
- ۱۱۲ پیوستار تلفیق و درآمیختگی
- ۱۱۳ روش
- ۱۱۴ رابطه روش در دوره ابتدایی با اهداف برنامه درسی
- ۱۱۴ رابطه روش با محتوا
- ۱۱۵ رابطه بین روش و سازماندهی محتوا
- ۱۱۵ رابطه روش با محیط
- ۱۱۶ رابطه روش با مکان و فضای آموزشی
- ۱۱۷ عنصر مواد آموزشی
- ۱۱۸ اهمیت استفاده از مواد آموزشی دیداری در دوره ابتدایی
- ۱۱۹ روش تدریس در دوره ابتدایی
- ۱۲۰ ویژگیهای معلم دوره ابتدایی:

مقدمه

چه نسبتی بین برنامه درسی و دوره های تحصیلی وجود دارد؟ به عبارت دیگر نقطه اتصال و ارتباط برنامه درسی با دوره های تحصیلی چیست؟ چرا برنامه های دوره های تحصیلی مطرح شده است؟ برنامه ریزی درسی به عنوان یک فرایند و برنامه درسی - عنوان یک سند مکتوب و مدون که به عنوان طرح یادگیری طراحی می شود به منزله یک درخت است که دارای یک تنه و چند شاخه اصلی است. تنه درخت همان مباحث کلی و عمومی در رابطه با فرایند برنامه ریزی درسی است. مثلاً بحث در مورد مبانی برنامه درسی، اصول، شیوه ها و رویکردهای نیازسنجی، اهداف، شیوه های انتخاب و سازماندهی محتوا، روش ها و راه آموختن، الگوهای ارزشیابی و... را یک یک بطور خاص در دوره های گوناگون مانند دبستان، دبستان، راهنمایی، متوسطه دوم و حتی دوره های آموزش عالی و آموزش برگمالان مورد بررسی قرار می دهد. پس برنامه ریزی ویژه برای هر یک از دوره های تحصیلی، شاخه های تنومند این درخت را تشکیل می دهند و بر روی این شاخه های اصلی، شاخه های فرعی است که برنامه ریزی خاص برای هر پایه تحصیلی را تشکیل می دهد. بنابراین زمانی که می خواهیم برای یک گروه سنی خاص، با نیازهای معین و محدود برنامه ریزی کنیم، در اینجا باید از اصول و قواعد آن حوزه از برنامه درسی استفاده کنیم. این اصول باید با توجه به ویژگی های رشد در آن دوره خاص بکار بگیریم. مثلاً اگر بخواهیم برای دوره تحصیلی ابتدایی برنامه ریزی کنیم، سؤال ما این خواهد بود که ویژگی های روانشناختی، زیست-شناختی و فلسفی در این دوره چه است؟ نقطه اتصال و ارتباط برنامه درسی و دوره های تحصیلی ویژگی های رشد یادگیرنده است. اگر ما مراحل را برای رشد نمی داشتیم انواعی برای برنامه درسی هم بوجود نمی آمد. می توان گفت نسبت برنامه

برنامه درسی دوره های پیش دبستانی و دبستان

درسی دوره ها به برنامه درسی کلی و عمومی نسبت جزء و کل است. هر یک از دوره های تحصیلی جزئی از یک کل است. منظور از کل همان برنامه درسی و جز همان برنامه های درسی دوره های مختلف تحصیلی است.

هر یک از این برنامه های درسی دوره های تحصیلی به کدامیک از منابع برنامه درسی تعلق و وابستگی بیشتری دارد؟ ما در منابع اصلی برنامه درسی فرد، جامعه و علم را داریم. هر منبع دیگری هم چنانچه معرفی شوند، در مقایسه با این سه منبع فرع محسوب می شوند یا ممکن است از همین سه، ناشی شوند. ممکن است در دل جامعه ها مسیر وجود داشته باشد که بر برنامه درسی اثر بگذارد. در دوره ابتدایی و پیش از دبستان رشد بود. بود موضوعیت دارد و محور اصلی تربیت است. خود کودک و فردیت او باید رشد کند. حتی اگر در این سنین به فردیت توجهی نشود فردا روزی نمی توان از او انتظار علمی و کار در جامعه داشت. چون در آغاز رشد قرار دارد. این نکته نه به این معناست که ما در این سنین که در دوره ابتدایی از جامعه و علم هیچ اثری نمی پذیرد. اما اصالت و محوریت با خود فرد است.

در هفت سال اول کودک سید است یعنی باید تابع او باشید. چون کودک باید رشد کند و نباید رشد او را مقید کنید. دوره کودک دوم که از شش، هفت سالگی تا یازده سالگی را دربرمی گیرد، چون متصل به دوران بلوغ می باشد، از حساسیت بالایی برخوردار است. در مورد اتصال برنامه درسی با منابع آن ما نگاه افراطی داریم و یک نگاه تفریطی که نمی توان هیچ یک را بطور قطعی مورد پذیرش قرار داد.

نگاه افراطی آن است که ما برای کودک به قدری محوریت و مرکزیت قائل شویم که صرفاً نیازهای روانی و رشدی او را مبنا قرار دهیم و به سایر ابعاد رشد مخصوصاً آن بعدی که بوسیله سیاستگذاران و برنامه ریزان ارائه می شود توجه نکنیم. نگاه لیبرالیستی به نسبت برنامه درسی ابتدایی و منبع فرد یعنی همین، به عبارتی این نگاه،

برنامه درسی دوره های پیش دبستانی و دبستان

نگاه کودک محور محسوب می شود. در این نگاه کودک در همه جنبه ها رشد بدست نمی آورد. هرچند ممکن است تجربه های یادگیری لذت بخش را داشته باشد.

در نگاه تفریطی اولاً کودک را به منزله یک مومی تصور می کنیم که در دست ماست و می توانیم او را به هر شکلی درآوریم. ثانیاً وجود کودک را یک مخزنی تلقی کنیم که باید یکباره به او اطلاعات منتقل کنیم یعنی اینکه اصالت را به بزرگسالان بدهیم و کودک را در امر یادگیری بحساب نیاوریم. در این نگاه کودک را کد باقی می ماند و دچار رکود روانی می شود. به دلیل این که فرد، کودکی پخته ای نداشته است و مانند میوه کال و نارس است.

* سومین نگاه، دیدگاه تعادل گرایی است. این که ما پیام های تربیتی را در ظرفی متناسب با دوره ابتدایی آماده کنیم - در تهیه آن پیام ها به طور کامل تابع ویژگی های رشد کودک باشیم و به تجربه های خود کودک و فعالیت های یادگیری او در راستای هدف های برنامه درسی ارزش قائل شویم. در این حالت هم کودک رشد می کند و هم رشد او جهت دار و مفید است. جهت دار است یعنی متناسب با علایق و نیازهای رشدی او است.

بنابراین ما نمی توانیم کودک محوری را به عنوان فلسفه تربیتی محور کارهایمان قرار دهیم. اما بدون شک باید از نیازهای کودک تبعیت کنیم. در دوره پیش از دبستان نکته ای نظر ما را جلب می کند و آن حساسیت، ظرافت و معصومیت در برنامه ریزی درسی و برنامه ریزی در دوره پیش از دبستان موج می زند. سرنوشت فرد در همین دوره رغم می خورد چرا این دوره مهم است؟ چون کودک در این دوره بکر است و دست نخورده است. کودک پیش از دبستان سرشار از عواطف و احساسات است. حساسیت و ظرافت این دوره به همین دلیل است. معنای دیگر بکر این است که فطرت کودک به طور بالقوه در بطن وجود او نهفته است چیزی

برنامه درسی دوره های پیش دبستانی و دبستان

که از آن به عنوان سرمایه الهی یاد می کنیم فطرت یعنی قابلیت های بالقوه انسانیت. وجود کودک پیش از دبستان مانند زمین زراعی است که تازه کاشته شده است. برنامه ریزان درسی در قبال معصومیت کودک مسئول هستند. برنامه درسی نقشه فطرت است. ما مجاز هستیم که از فلسفه دوره تحصیلی صحبت کنیم زیرا هر دوره، فلسفه تربیتی خاص خودش را دارد. فلسفه آموزش و پرورش عمومی شهروندپروری است. شهروندپروری یعنی پرورش استعدادها، صلاحیت ها و قابلیت های افراد برای یک زندگی متعادل و به یار در جامعه، به عنوان یک انسان. همه انسان ها صرف نظر از سن، جنس، نژاد، نام، شهرت و تخصص در یک چیز مشترک هستند، اینکه می خواهند سالم زندگی کنند. برای زندگی کردن به دانش و مهارت هایی نیاز دارند. آموزش و پرورش عمومی در دوره پیش دبستانی، ابتدایی و راهنمایی (دوره اول متوسطه) در کشور ما به دانش آموزان ارائه می شود. البته باید متذکر شد که در خود دوره آموزش و پرورش عمومی نیز تفاوت هایی وجود دارد.

برنامه درسی پیش از دبستان با برنامه درسی دبستان فرق دارد و برنامه درسی دبستان نیز با برنامه درسی راهنمایی تفاوت می کند. مقدار از راهنمایی به دوره قبل حرکت کنیم شخصیت پروری افزایش پیدا می کند. یعنی اینکه کودک مداری افزایش می یابد و این یعنی باید به خود کودک محوریت بدهیم. ما به و اثر از شخصیت کودک باید کمتر توجه شود. برنامه درسی پیش از دبستان معطوف به درون است و یک نگاهی هم به بیرون دارد. مهم این است که شخصیت کودک رشد کند. همچنان که در اندیشه های دینی و آموزه های اسلامی آمده است هفت سال اول کودک سید و سرور و سالار است. در دوره راهنمایی شهروندپروری به گونه ای دیگر اهمیت پیدا می کند و باید آرام آرام یکسری از هنجارها و ارزشهایی که برای جامعه مهم است در وجود فرد نهاده شده و به جامعه پذیر کردن او پرداخته شود.